

Balti eraseadus ja selle allikad enne ja pärast kodifitseerimist

Dr. iur. Hesi Siimets-Gross

Tartu Ülikooli õiguse ajaloo ja rooma õiguse dotsent

Balti eraseaduse (edaspidi „BES“) puhul peab rääkima kaht liiki allikaist: viidatud ja viitamata allikaist. Erinevalt enamikest kodifikatsioonidest oli Balti eraseaduses seaduse tekstile, st igale artiklile lisatud allikaviited, nagu on näha järgmise artikli puhul:

”Art. 529: Asjad on kas kehalised või kehatud, vastavalt sellele, kas nad on väliste meeltega tunnetatavad või mitte.

Tit. I de rebus corporalibus et incorpor. (II, 2). L. 1, § 1. D de divisione rerum (I, 8).”

Kõik BESi artiklite all olevad viited on üles loetletud ka Balti eraseaduse allikaregistris, mis oli lisatud seadustikule 121-l leheküljel. Neist 82 lehekülge olid viited Rooma õigusele, kuid lisaks sellele nii kohalikele maa- ja rüütliõiguse allikatele, linnaõigustele, Vene, Rootsi ja Saksa õigusele ja ka kolm viidet Piiblile.

Viitamata allikate hulka kuulusid peamiselt Rooma õiguse õpikud ehk pandektiõpikud, mida oli kasutatud nii artiklite sõnastamisel kui Rooma õiguse viidete leidmisel kui ka teiste riikide seadusandlust, nt Preisi Üldist Maaõigust või Saksimaa seadustikku.

Ettekandes käsitletakse ka viidatud ja allikaregistris kirjepandud allikate tegelikku kasutamist.

Kodifikatsioonide jõustumisel pidid varasemad õigusallikad oma kehtivuse kaotama ja see oli ühtlasi kodifikatsioonide kehtimahakkamise kõige olulisem tagajärg õigussüsteemides. Kuid kuna BES oli kompilatsioon, mille eesmärk oli „senikehtinud õiguse kokkukogumine“, ei olnud päris selge, kas ja kuivõrd varasemad allikad kehtivuse kaotasid. Lisaks oli Balti provintsiõiguse seadustikku – mille üks osa oli ka BES – jõustavas ukaasis sätestatud, et „/.../ seeläbi ei muudeta kehtivate seaduste jõudu ega kehtivust, vaid need on kokku koondatud üheks koguks ja süstematiseeritud /.../.”

Sellisest sättest võib välja lugeda seniste ehk n.ö vanade seaduste edasikehtimist vähemalt subsidiaarselt, kui mitte lausa primaarselt. Teisalt oli aga ette nähtud, et rakendamisel peab kohtutes ja haldusasutustes viitama uue seadustiku normidele. Ettekandes käsitletakse küsimust, kas subsidiaarõigused võisid olemas olla ka sellise seadustiku puhul nagu BES ja nii kohalike kohtute kui kaasaegsete juristide seisukohti selles küsimuses.